

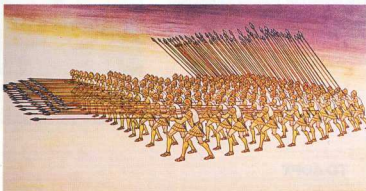
1. Βεργίνα. Στον προθάλαμο του μεγάλου τάφου βρέθηκαν τα όπλα του νεκρού. Εδώ βλέπουμε τις κνημίδες και τον γυρτώ (θήκη για τα βέλη, που έφερε ο πολεμιστής στην πλάτη).

2. Στο μυκηναϊκό αγγείο, το επονομαζόμενο "κρατήρ των οπλιτών" (1200-1190 π.Χ.), μπορούμε να παρατηρήσουμε τον οπλισμό της εποχής (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

3. Όπλα: α-β. Δύο αιχμές δόρατος, αντίστοιχα, της γεωμετρικής και της αρχαϊκής περιόδου. γ-δ. Αιχμή και σαρωτήρ σάρισσα της μακεδονικής φάλαγγας (Ιστορία Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. Γ2).

4. Η μακεδονική φάλαγγα. Οι οπλίτες κρατούν τη σάρισα (Μακεδονία, Εκδοτική Αθηνών, 1982).

Ο ΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (1)

Ο οπλισμός των Ελλήνων κατά τον 11ο, τον 10ο και τον 9ο αι. π.Χ., όπως προκύπτει από τα λίγα ευρήματα που υπάρχουν, ήταν πενυχρός, όπως άλλωστε και η ζωή τότε ήταν πολύ απλή. Από τον 8ο όμως αιώνα, σύμφωνα με τις περιγραφές του Ομήρου και τις μαρτυρίες της Αρχαιολογίας, ο Ελληνικός πολιτισμός έχει αποκτήσει τα κύρια χαρακτηριστικά του. Έτσι, και στον οπλισμό διακρίνονται τα στοιχεία και η διαμόρφωση που ισχύουν και στους Μηδικούς πολέμους, τουλάχιστον ως προς τα είδη των όπλων του πεζικού στρατού.

Οι μεταβολές και οι εξελίξεις, στη διάρκεια των τριών αιώνων, αφορούν κυρίως στο σχήμα των όπλων και στα υλικά κατασκευής τους, αλλά και σε ορισμένες τεχνικές βελτιώσεις, όπως κατ' εξοχήν η **αντιλαβή**, η δεύτερη δηλαδή λαβή της ασπίδας, που η εφαρμογή της είχε οπουδήποτε σημασία για το σταθερό κράτημα και, ως εκ τούτου, για την προστασία του πολεμιστή. Νεότερες μεταβολές επήλθαν στον οπλισμό των ελαφρών τμημάτων πεζικού, που οργανώθηκαν στην Αθήνα στις αρχές του 4ου αιώνα π.Χ., και αργότερα στο στρατό της Μακεδονίας και ιδίως της μακεδονικής φάλαγγας. Σπουδαίο νεότερισμο αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, και ο **καταπέλτης**, που πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του 4ου αιώνα π.Χ.

Η λέξη **όπλα**, στον πληθυντικό, ήδη στον Όμηρο, παράλληλα και με άλλες σημασίες της, εκφράζει την έννοια του οπλισμού. Συνώνυμά της είναι οι λέξεις **"τεύχεα"** και **"έντεα"**.

Τα όπλα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: Επιθετικά και αμυντικά (Εικ. 1, 2, 5).

A. Τα επιθετικά όπλα ήταν: α) **αγγέμαχα**: δόρυ, ξίφος, εγχειρίδιο. β) **εκηβάλο**: ακόντιο, τόξο, σφενδόνι.

B. Τα αμυντικά όπλα: Ασπίδα, θώρακας, κράνος, κνημίδες, και σπανιότερα τα δευτερεύοντα: περιτραχήλια, ζώνες, προστατευτικά των σφυρών, καλύμματα των ποδιών, των μπρην, των βραχιόνων καθώς και ειδικά για τους ίππους: παραμηρίδια, παραπεριρίδια, προμετωπίδια.

Στον οπλισμό με ευρύτερη έννοια, και μάλιστα στον επιθετικό, ανήκαν: το ρόπαλο, οι πέτρες, ο πέλεκυς, το άρμα, το πλοίο, ο ίππος, ως μέσα μεταφορές τέλος, ο καταπέλτης.

5. Γύρω και μέσα στον Δούρειο ίππο, οι πολέμιστές με τα όπλα τους. Βλέπουμε δύο ξίφη, μέσα στους κολοούς τους, που τα κρατούν από τον τελαμώνια οι Έλληνες πολεμιστές (πίθος της Μυκόνου, πρώτο ήμισυ του 7ου αι. π.Χ.).

6. Στον αττικό αμφορέα του τέλους του 7ου αι. π.Χ. βλέπουμε τον Ηρακλή που σκοτώνει, με το ξίφος του, τον Νέσσο. Ο κολοός κρέμεται, από τον τελαμώνια, πίσω από τον ώμο του.

7. Στο αττικό αυτό αγγείο βλέπουμε μια ειρηνική σκηνή, όπου το ξίφος βρίσκεται μέσα στον κολοό.

ΤΟ ΔΟΡΥ

Το δόρυ αποτελείτο από ένα κοντάρι στρογγυλό, κατασκευασμένο από ανθεκτικό ξύλο μελιάς ή κρανάς, ξυσομένο, που γι' αυτό ονομαζόταν **ξυστόν**. Στο ένα του άκρο έφερε πρόσθετη ισχυρή αιχμή, σιδερένια ή ορειχάλκινη, άλλοτε πλατιά, σε σχήμα φύλλου, άλλοτε σε σχήμα επιμήκους πυραμίδας, τη **λόγχη**. Στο αντίθετο άκρο του κονταριού υπήρχε συχνά οξύ μεταλλικό πέλμα, ο **ουριάρχος** ή **στύραξ** ή **σαυρωτήρ**, για να μπορεί να καρφώνεται το δόρυ στη γη. Κάποτε το κοντάρι, στο σημείο όπου το κρατούσαν, είχε επένδυση από δέρμα ώστε η λαβή του να γίνεται στερεότερη. Το δόρυ, όταν δεν το χρησιμοποιούσαν, το φύλασσαν μέσα σε προστατευτική θήκη.

Το δόρυ ήταν το κύριο επιθετικό όπλο, αρχαϊάτο και γνωστό σε πολλούς λαούς. Στην άκρη του ξύλου προσαρμόσθηκαν αιχμές από πέτρα. Στην Ελλάδα, η παρουσία του –με προηγμένη μορφή– μαρτυρείται από τη Μυκηναϊκή εποχή. Η χρήση του αιδήρου για την κατασκευή της αιχμής του δόρατος άρχισε από τον 11ο και γενικεύθηκε τον 10ο αι. π.Χ., αλλά η μεταβολή δεν ήταν ούτε απότομη ούτε γενική. Διάφοροι τύποι ορειχάλκινων αιχμών της ύστερης Μυκηναϊκής εξακολούθησαν να κατασκευάζονται σε ακραίες περιοχές, όπως η Κρήτη. Εξάλλου, ο ορειχάλκος άρχισε και πάλι να χρησιμοποιείται για την κατασκευή αιχμών και κατά την αρχαϊκή περίοδο. Ως προς το σχήμα της αιχμής, δημιουργήθηκαν νέες ποικιλίες μορφών, χωρίς όμως να εγκαταλειφθεί και η παλιά μορφή σε σχήμα φύλλου. Εκτός από το σχήμα, και το μέγεθος, τόσο των δοράτων (το μήκος τους έφθανε τα 2-2,50 μ.) όσο και των αιχμών (που είχαν μήκος από 0,25 έως 0,50 μ.), ποικίλλει από τον 10ο αιώνα έως το 700 π.Χ.

Στις αρχές του 4ου αιώνα εμφανίζεται η **σάρσια**, νέος τύπος δοράτος, που χρησιμοποιείται από το ειδικό σώμα των πελταστών, το οποίο δημιουργήθηκε εκείνη την εποχή. Η σάρσια ήταν νέος τύπος δοράτος, με μήκος διπλάσιο τουλάχιστον από το κανονικό, και υπήρξε το κύριο επιθετικό όπλο της μακεδονικής φάλαγγας (Εικ. 2, 3, 4).

ΤΟ ΞΙΦΟΣ

Το ξίφος ήταν επίμηκες, αιχμηρό, σιδερένιο ή ορειχάλκινο, με λαβή πλαισιωμένη, συνήθως, από ξύλο. Από τον 11ο αιώνα ο σίδηρος άρχισε να υποκαθιστά, στην κατασκευή του ξίφους, τον ορειχάλκο, χωρίς όμως και να τον εκτοπίσει εντελώς.

Το μέγεθος και το σχήμα του ξίφους παρουσιάζουν ποικιλία. Στον 10ο αιώνα τα σιδερένια ξίφη είναι λεπτά, με μήκος 0,90 μ., και έχουν δύο κόψεις. Στον 9ο και τον 8ο αιώνα έχουν μεγαλύτερο πάχος και μικρότερη μήκος. Αργότερα, το μήκος του ξίφους βραχύνεται σημαντικά και, ενώ εξακολουθούν να υπάρχουν και τα παλαιότερα μακρύτερα ξίφη, κατασκευάζεται νέος τύπος με μία κόψη και μήκος περίπου 0,55 μ., που χρησιμοποιείται από τους οπλίτες της φάλαγγας. Το ξίφος αυτό, τοποθετημένο στη θέση του, τον **κολοό**, κρεμόταν, με τον κοντό τελαμώνια περασμένον από το δεξιό ώμο του οπλίτη, στην αριστερή πλευρά του και αρκετά ψηλά, ώστε να είναι δυνατόν να ανασφύριζε το ξίφος με το δεξιό χέρι, ενώ η ασιδηά κρατιόταν στη θέση της.

Από τον 10ο αιώνα και μετά, το μακρύ ξίφος χρησιμοποιήθηκε ως επιθετικό όπλο από πολεμιστές που δεν διέθεταν δόρυ. Αργότερα, βραχύτερο ξίφος χρησιμοποιούσαν οι οπλίτες ως επικουρικό επιθετικό όπλο –μπορούσε να αναπληρώσει το δόρυ σε μάχη από κοντά ή σε μάχη σώμα με σώμα. Στον Όμηρο, το ξίφος ήταν ορειχάλκινο και μακρύ. Για την ονομασία του χρησιμοποιούσαν τις λέξεις **δορ** ή **φάγαγον** (Εικ. 5, 6, 7).

Το **εγχειρίδιο** ήταν πολύ κοντό ξίφος, που συγκαταλεγόταν στον επικουρικό επιθετικό οπλισμό.

Σταυρούλα Ασημακοπούλου
Αρχαιολόγος